

SPRÁVA Z KONFERENCIE *CENTRUM A PERIFÉRIA* V JAZYKOVEJ KOMUNIKÁCI

Marieta Hrivnák Pastorková

V dňoch 3. – 5. septembra 2024 sa v priestoroch Filozofickej fakulty UMB v Banskej Bystrici uskutočnila dvanásť medzinárodná konferencia o komunikácii s názvom *Centrum a periféria v jazykovej komunikácii*, ktorú tradične organizovala Katedra slovenského jazyka a komunikácie Filozofickej fakulty UMB. Vedecké podujatie s vyše desaťročnou tradíciou opäť poskytlo priestor na interdisciplinárnu odbornú rozpravu slovenských a zahraničných jazykovedcov o mnohotvárnosti komunikácie. Po úvodnej registrácii účastníkov konferenciu slávnostne otvorili vedúci organizačného tímu Pavol Odaloš, dekan Filozofickej fakulty UMB Martin Schmidt a prorektorka pre stratégiu, internacionalizáciu a medzinárodnú spoluprácu Miroslava Knapková.

Počas troch konferenčných dní tridsaťosem účastníkov konferencie predstavilo svoje príspevky, obsahovo začlenené do nasledujúcich tematických okruhov: 1. Jazyková komunikácia, teória komunikácie a teória jazyka, metodológia v jazyku a v komunikácii, sociolingvistika, kognitívna lingvistika, environmentálna lingvistika; 2. Centrum a periféria v komunikačných sférach mediálnej a verejnej komunikácie; 3. Centrum a periféria v komunikačných situáciách súkromnej komunikácie; 4. Centrum a periféria v jazykovedných disciplínach zo synchronného a diachronného uhla pohľadu; 5. Ďalšie aktuálne výskumné otázky fungovanie jazyka v komunikácii.

Prvý konferenčný deň začal plenárnym rokovaním, v ktorom účastníčky z chorvátskej Univerzity v Rijeke **Diana Stolac** a **Eszter Tamaskó** predstavili príspevok s názvom *Maďarski jezik u riječkom jezičnom krajoliku*. Autorky sa zaoberali analýzou maďarských nápisov v jazykovej krajine Rijeky, zohľadňujúc historické vplyvy administratívnych kontaktov s Budínom. Ako ďalšia predniesla vizuálne podnetný príspevok **Malgorzata Magda-Czekaj**, pôsobiaca v Poľskej akadémii vied v Krakove. V príspevku s názvom *Tytuły murali jako przekazy językowe w publicznej przestrzeni polskich miast* autorka hovorila o nástenných maľbách v Poľsku a ich vplyve na verejný priestor poľských miest, pričom poukázala na benefity skúmaného nástenného umenia, počnúc zvyšovaním spoločenského povedomia v ob-

lasti kultúry a zdravia, až po politické alebo protirasistické posolstvo. Prvú časť pléna zakončila **Ol'ga Orgoňová** z Univerzity Komenského v Bratislave, ktorá poslucháčom ponúkla prierezový pohľad na spektrum javov a tendencií vo výskumoch slovanskej štylistiky. Vo svojom príspevku s názvom *Centrum a periféria vo výskumoch v slovanských štylistikách po roku 1970* poukázala na rozmanité aspekty smerovania týchto výskumov, okrem iného na rozvoj štylistických subdisciplín, multimodálny potenciál digitálnej doby, ako aj na faktory ovplyvňujúce verbálne správanie komunikantov. Druhá časť plenárneho rokovania započala anglickou prezentáciou s názvom *Rendering Sovietisms in English Translations of Ukrainian Works in Ukraine and Abroad*, v ktorej **Oleksandr Kalnychenko** z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici predstavil rôzne spôsoby prekladania sovielizmov v prekladoch diel ukrajinských spisovateľ'ov vrátane preberania výrazov, reflektujúcich realitu a dejiny ZSSR. Následne **Pawel Graf** z Univerzity Adama Mickiewicza v Poznani v príspevku s názvom *Komunikacyjne aspekty pornografii* predstavil teoretické prístupy k pornografii, pričom poukázal na komunikačné aspekty pornografie v umení a v každodennom živote a na prítomnosť pornografických aspektov v samotnej komunikácii. **Pavol Odaloš** z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici poslucháčom poskytol komplexný prehľad svojich výskumov v oblasti onomastiky v príspevku s názvom *Centrálne a periférne modely. Centrum a periféria v rámci modelovania toponým, kozmoným a chrématoným*, v ktorom poukázal na úlohu modelov oným v komunikácii spoločnosti, konkrétne v rámci vlastných mien železničných staníc a zastávok.

Popoludňajší program počas prvého dňa konferencie prebiehal paralelne v dvoch sekciách z dôvodu prezentujúcich, ktorí sa konferencie zúčastnili dištančnou formou. Prvá sekcia bola dedikovaná fyzicky prítomným účastníkom konferencie a otvoril ju **Miloš Horváth** z Univerzity Komenského v Bratislave príspevkom nesúcim názov *Centrálnosť a periférnosť tzv. gramatických slov v morfosyntaktickom podsysteme súčasnej slovenčiny*, v rámci ktorého prezentoval pragmaticko-komunikačný potenciál vybraných gramatických slov (prepozícií, konjunkcií a partikúl). Perspektívnosť skúmania centra a periférie v jazyku a komunikácii potvrdil aj príspevok **Miloslava Vondráčka** zo Slezskej univerzity v Opave s názvom *Centrum a periferie, norma a úzus: o čem z jazyka českého (ne)vypovídá slovník a internetová jazyková příručka*, v ktorom autor poukázal na napätie normy a úzu pri pohľade na preskriptívne jazykové príručky a slovníky oproti komunikačnej realite. Riešenie vidí autor príspevku v prístupe, umožňujúcom poznávanie súčasnej češtiny prostredníctvom lingvistického popisu, ako aj pomocou jej obrazu v reálnej komunikácii. Následne vystúpila česká účastníčka **Jana Bílková** z Univerzity Hradec Králové s referátom *Kombinace modálních sloves ve slovesném přísudku*. Príspevok vychádza z korpusového výskumu modálnych slovies v rámci slovesného přísudku, v kto-

rom autorka posudzovala sémantické a štýlové faktory, limitujúce využitie modálnych slovies v rečovej komunikácii. Po krátkej prestávke si jazykové spoločenstvo vypočulo príspevky štyroch účastníčok konferencie. **Zuzana Popovičová Sedláčková** z Univerzity Komenského v Bratislave v príspevku s názvom *Citoslovcia v teórii a aktuálnej jazykovej praxi* upozornila na špecifiká citosloviec ako slovného druhu, prejavujúcich sa na všetkých jazykových úrovniach, pričom poukázala na ich teoretické charakteristiky, ako aj uplatnenie v rámci používateľskej praxe. Dvojica jazykovedkýň z Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, **Lucia Jasinská** a **Iveta Bónová**, prezentovala výsledky korpusovo spracovaného výskumu v príspevku s názvom *Periférne alternácie v súčasnej slovenčine*, v ktorom boli predstavené vybrané alternácie ako sprievodné javy slovotvorných a tvarotvorných procesov v slovenčine. Sekciu uzatvorila **Katarína Muziková** z Univerzity Komenského v Bratislave príspevkom s názvom *Pravopisné problémy z pohľadu používateľov jazyka*, v rámci ktorého predstavila analýzu vybraných pravopisných problémov bežných používateľov súčasnej slovenčiny so zameraním na vnímanie pravopisných problémov, ich riešenie a jazykové postoje.

V rámci online sekcie odznelo celkovo osem príspevkov rozličného tematického zamerania. Ako prvá predstavila **Martina Šoltésová** z Prešovskej univerzity v Prešove sociolingvisticky ukotvený výskum s názvom *Vojenská lexika v jazyku exorcistov*, v ktorom venovala pozornosť otázke centrálnosti a periférnosti vojenskej lexiky v jazyku kazateľov exorcistov ako jazykového prostriedku využívaného v tomto type komunikátov. **Lukáš Švajlenin** z Katolíckej univerzity v Ružomberku sa v prezentácii príspevku s názvom *Expresívne výrazy a emocionálnosť v prejave slovenských politikov* sústredil na prítomnosť expresívnych lexikálnych jednotiek a emocionalitu vo verbálnych a neverbálnych prejavoch slovenských politikov v diskusných reláciách, konkrétne *V politike* (TA3) a *O 5 minút 12* (RTVS). Účastníčky **Alžbeta Uhrinová** a **Tünde Tušková** z Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku v Békešskej Čabe spoločne predstavili koncepciu terénneho výskumu s názvom *Aktuálne otázky výskumu komunikácie slovenských učiteľov v Maďarsku*, pričom pozornosť sústredili na použité výskumné metódy a kritérium výberu výskumnej vzorky. Nasledoval príspevok s názvom *Centrum a periferie ve studentských e-mailech adresovaných učiteľmi*, v ktorom **Radka Holanová** z Karlovej univerzity v Prahe analyzovala prostriedky zdvorilosti a persuázie, ako aj neformálne a familiárne vyjadrovacie prostriedky, používané v študentských emailoch. Po krátkej prestávke pokračoval v online sekcii **Martin Henzelmann** z nemeckej Univerzity v Greifswalde s príspevkom *Linguistic Landscape and Language Diversity in the Republic of Moldova*, v ktorom sa venoval skúmaniu jazykovej diverzity v jazykovej krajine etnicky heterogénnej Moldavskej republiky, kde dochádza k prieniku rumunčiny, ruštiny, ako aj ďalších menšinových jazy-

kov vrátane ukrajinčiny, bulharčiny, gagauzštiny a turkického jazyka. **Katya Issa** z bulharskej Univerzity v Sofii prispela k sociolingvisticky ladeným témam svojou štúdiou s názvom *Социолінгвістично проучване на езика на българската емигрантска общност в гр. Сидни, Австралия*, zameranou na jazyk bulharskej emigrantskej komunity žijúcej v Sydney v Austrálii, v ktorej prezentovala perspektívy sociolingvistickej emigrantológie pre zachovanie rodného jazyka Bulharov žijúcich v zahraničí. Poľský účastník **Marek Kaszewski** z Pomoranskej univerzity v Słupsku otvoril problematiku citosloviev v príspevku s názvom *Centrum alebo periféria jazyka? Citoslovcia v dolnolužickej srbčine, kašubčine a poľštine*. Autor predstavil typy, klasifikáciu, štruktúru a odlišnosti citosloviev v rámci troch skúmaných jazykov, ako aj ich schopnosť fungovať v slovo-lexikálnom systéme ako derivačné základy. Online sekciu zakončila dvojica autorov z Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, **Ján Demčíšák** a **Simona Fraščíková**, ktorí predstavili príspevok s názvom *Jazykové a stratifikačné roviny v konšpirátorských diskurzoch na príklade internetového časopisu Rubikon*. Autori v rámci interpretácie korpusovo zameraného výskumu poukázali na vzájomnú interakciu centra a periférie pri vytváraní dynamického ekosystému naratívov, čo má za následok vznik rôznych jazykových a stratifikačných rovín.

Druhý deň konferencie začal otvorením tretej sekcie, v ktorej domáci účastníci konferencie predstavili výsledky svojich výskumov. **Gabriel Rožai** z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v príspevku *Vlastné mená chrámov, kaplniek a kláštorov Prešovského kraja vo svetle modelovej analýzy* objasnil funkčné členy, onymické modely a typy onymických modelov, ako aj rozmiestnenie zistených onymických modelov eklézioným v rámci centra a periférie. K problematike onomastiky prispela aj **Veronika Gondeková** z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ktorá sa vo svojom príspevku s názvom *Modely a modelovanie vlastných mien zastávok MHD vo vybraných mestách* zaoberala identifikáciou funkčných členov, modelov a sémantických polí prítomných v skúmaných onymách v rámci miest Zvolen, Žiar nad Hronom, Banská Štiavnica, Lučenec a Rimavská Sobota. Po prestávke na občerstvenie pokračovala tretia sekcia príspevkom *Communication failures in machine-mediated translation*, v ktorom **Leonid Chernovaty** z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici poukázal na viaceré problematické miesta v rámci strojového prekladu z anglického do ukrajinského a slovenského jazyka a naopak, ako napríklad nejednotnosť terminológie, absencia dvojitej negácie v angličtine či nemožnosť kontextovej substitúcie. **Natalia Kovalchuk** z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici predstavila štúdiu *English abbreviations as a potential source of problems in intercultural communication*, zameranú na fungovanie anglických skratiek v interkultúrnej komunikácii a na potenciálne problémy vyvstávajúce z prítomnosti homografie v rámci jednotlivých tematických skupín.

Po obednej prestávke otvorila štvrtú, didakticky a edukačne ladenú sekciu **Růžena Písková** zo Západočeskej univerzity v Plzni s púťavou prezentáciou výsledkov svojho výskumu *Vliv angličtiny na češtinu v komunikační oblasti informačních technologií a počítačových her a jeho odraz na 2. stupni základní školy*, v ktorom skúmala, ako sa vplyv angličtiny prejavuje v komunikácii v školskom prostredí, najmä v zaradení tohto trendu do vzdelávacieho obsahu jazykového a komunikačného vyučovania. Nasledoval príspevok **Gabriely Rapošovej** z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ktorá v príspevku s názvom *Vzdelávací štandard zo slovenského jazyka a literatúry v komparácii so zreteľom na komunikačný aspekt* poukázala na vývin vzdelávacieho štandardu v rámci nižšieho sekundárneho vzdelávania. **Július Lomenčík** z domovskej Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici uzatvoril sekciu príspevkom *Komunikačné komponenty v didaktickej interpretácii básnického textu*, v ktorom poukázal na dôležitosť uplatňovania tvorivých didaktických aspektov v rozvíjaní žiaka ako recipienta literárneho textu.

Tretí, posledný deň konferencie začal piatou sekciou, venovanou centru a periférii v publicistickom diskurze. Odbornú rozpravu otvorila dvojica domácich účastníčok konferencie, **Anita Huťková** a **Jana Pecníková**, ktoré v štúdiu *Expresivný výrazový potenciál somatizmu zub* skúmali expresivitu somatizmu zub v priestore publicistiky, uplatňujúc etnolingvistický prístup analýzy pojmových profilov, ako aj postupy korpusovej lingvistiky a pragmaštylistiky. Kombináciu publicistiky s etnolingvistickým a kognitívno-lingvistickým skúmaním uplatnila aj **Marieta Pastorková** z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ktorá v príspevku s názvom *Centrum a periféria somatických frazeologizmov v publicistických textoch* prezentovala výsledky korpusovej analýzy somatických frazeologizmov vo vybraných mediálnych komunikátoch s dôrazom na centrálnosť a periférnosť somatizmov z hľadiska ich frekvencovanosti a produktivnosti. **Magdalena Graf** z Univerzity Adama Mickiewicza v Poznani uzatvorila sekciu pohľadom na súčasný komunikačný diskurz zameraný na choroby v príspevku s názvom *Centrum i peryferie współczesnego dyskursu maladycznego*, pričom poukázala na ich centrálnu a okrajové aspekty v sociálnej a súkromnej sfére.

Nasledovala tretia a štvrtá časť plenárnych prednášok, ktoré boli z dôvodu neprítomnosti niektorých účastníkov zúžené do troch príspevkov. Prvé dva príspevky pokračovali v tematike viazanej na publicistické texty. **Terézia Rončáková** z Katolíckej univerzity v Ružomberku predstavila štúdiu s názvom *Expresivná lexika konzervatívnej a liberálnej tlače: podobné slová, podobné témy, podobné vzorce*, v ktorom predstavila analýzu komunikačných aspektov konzervatívnych a liberálnych printových a onlinových médií, sústrediac sa na expresívnu lexiku, participujúcu v utváraní naratívnych vzorcov. **Vladimír Patráš** z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici zaujal publikum hĺbkovou štúdiou s názvom *Žánrové centrum a perifé-*

ria v *Hlase kotolne a podnety pre súčasnú webovú žurnalistiku*, venovanou periodiku *Hlas kotolne* ako „prvému porevolučnému samizdatu“, vyznačujúcemu sa aluzívnym, neschematickým vyjadrovaním. Analýzu žánrového zastúpenia v periodiku autor príspevku funkčne prepojil s hodnotovými aspektmi periodika a ich rozvrstvením v rámci centrálného a periférneho okruhu, pričom poukázal na možnosti smerovania súčasnej webovej žurnalistiky v duchu rozvíjania hodnotových kontúr skúmaného samizdatu. Konferenciu uzatvoril dialektologicky zameraný príspevok **Jozefa Bilského** z Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave s názvom *Centrálne a periférne javy hažlínskej deklinácie v Bardejovskom okrese*. Autor predstavil špecifické nárečové javy hažlínskej deklinácie, rozmiestňujúc ich pozdĺž osi centra a periférie podľa miery ich petrifikácie na základe nárečových nahrávok a dotazníkového výskumu.

Počas troch dní konferencie odznelo na akademickej pôde dokopy tridsaťtri podnetných výstupov z vedeckovýskumnej činnosti jazykovedcov zo Slovenska, Česka, Poľska, Maďarska, Ukrajiny, Chorvátska, Bulharska a Nemecka. Účastníci konferencie sa stretli so zámerom stať sa súčasťou centra podnetných diskusií o mnohotvárnosti komunikácie, pričom svojimi príspevkami ukázali, aký dôležitý je (nielen) v jazyku a komunikácii inkluzívny prístup, zahŕňajúci ako centrálnu, tak aj periférne aspekty jazyka a komunikácie. Dvanásť ročník konferencie poskytol priestor na vyjadrenie inšpiratívnych myšlienok a na zmysluplné vedecké diskusie. Prínos konferencie v súčasnom jazykovednom diskurze výstižne zhrnula Diana Stolic spolu s organizátorom konferencie Pavlom Odalošom, ktorý následne symbolicky odovzdal žezlo k organizovaniu konferencie v roku 2027 Jaromírovi Krškovi.

Marieta Hrivnák Pastorková

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Filozofická fakulta

Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica

E-mail: marieta.pastorkova@umb.sk

ORCID: 0000-0001-5340-8278